

Jedność w wielości:

podstawy interpretacji śpiewu gregoriańskiego

IX Międzynarodowy Kongres Śpiewu Gregoriańskiego AISCGre

(Poznań, 30 maja – 4 czerwca 2011 r.)

W Poznaniu od 2007 r., dzięki inicjatywie piszącego to sprawozdanie, rozpoczęło działalność stowarzyszenie Ośrodek Śpiewu Gregoriańskiego im. Ks. Zdzisława Bernata, promujące śpiew gregoriański na płaszczyźnie naukowej — wydawaniem rocznika „Studia Gregoriańskie”, dydaktycznej — organizowaniem „Ogólnopolskich Kursów Śpiewu Gregoriańskiego”, liturgicznej — poprzez cotygodniowe sprawowanie liturgii Mszy św. ze śpiewem gregoriańskim oraz koncertowej — dzięki działalności scholi gregoriańskiej *Canticum cordium*. Aktywność Ośrodka została zauważona przez Zarząd Główny Międzynarodowego Stowarzyszenia Studiów Śpiewu Gregoriańskiego (*Associazione Internazionale Studi di Canto Gregoriano*), który w 2009 r. przyjął je do swoich szeregów, tworząc nową sekcję — polską.

Ten bieg wydarzeń zachęcił Zarząd Główny AISCGre do złożenia początkującym propozycji zorganizowania światowego kongresu. Intencją władz bowiem było przeprowadzenie takiego spotkania po raz pierwszy w Europie Środkowo-Wschodniej (wcześniej: Cremona 1977 i 1979 r., Luksemburg 1984, Verona 1991 oraz 1999, Wiedeń 1995, Hildesheim 2003, Florencja 2007) oraz ukazaniu Stowarzyszeniu AISCGre działalności młodej sekcji polskiej.

Zarząd Międzynarodowego Stowarzyszenia Studiów Śpiewu Gregoriańskiego — sekcja polska przyjął wyzwanie zorganizowania i przeprowadzenia IX Międzynarodowego Kongresu Śpiewu Gregoriańskiego AISCGre. We wrześniu 2010 r. prof. Johannes Berchmans Göschl — Prezes AISCGre wystosował do członków Stowarzyszenia oraz wszystkich zainteresowanych śpiewem gregoriańskim zaproszenie na kongres, ustalając miejsce i datę: Poznań, 30 maja – 4 czerwca 2011 r., został także podany temat spotkania: *Jedność w wielości: podstawy interpretacji śpiewu gregoriańskiego*. Do zaproszenia zostały dołączone informacje dotyczące szczegółów przebiegu oraz warunków uczestnictwa.

Patronatem honorowym Kongres objęli: Arcybiskup Metropolita Poznański Stanisław Gądecki, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego Bogdan Zdrojewski, Marszałek Województwa Wielkopolskiego Marek Woźniak, Prezydent Miasta Poznania Ryszard Grobelny. Na miejsca kongresowe zostały wyznaczone aż 7 różnych lokalizacji. W zależności od rodzaju spotkania: dla wykładów oraz prób śpiewu — Pawilon 14B Centrum Kongresowego Poznań, leżący na terenie Międzynarodowych Targów Poznańskich, natomiast na liturgie i koncerty — kościoły miasta Poznania.

Kongres rozpoczął się w poniedziałek 30 maja o godz. 19.00 Mszą św. inauguracyjną w Farze poznańskiej, której przewodniczył ks. abp Stanisław Gądecki, natomiast liturgii towarzyszyła schola gregoriańska gospodarzy *Canticum cordium* pod dykcją autora niniejszych słów. Wielokrotnie w trójjęzycznej homilii Metropolita Poznański podkreślał znaczenie śpiewu gregoriańskiego „zwłaszcza w obecnej sytuacji kryzysu sztuki sakralnej oraz kryzysu sztuki w ogóle” Wyraził przy tym radość, że istnieją na świecie ośrodki liturgiczne oraz akademickie, które powracają do chóralu. Nie bez znaczenia jest fakt — zwrócił uwagę — że taki ośrodek wyrasta w Poznaniu.

Po Mszy św. inauguracyjnej głos zabrał J.B. Göschl. Dziękując za słowa Metropolity, podziękował władzom samorządowym za pomoc w organizacji Kongresu. Prof. Göschl nie ukrywał radości dedykowania obrad Kongresu bł. Janowi Pawłowi II oraz wręczył abp. Gądeckiemu egzemplarz *Graduale Novum*. Po uroczystym otwarciu Kongresu nastąpiło przyjęcie, które było okazją do wzajemnego powitania i poznania przybyłych gości.

Nie bez przyczyny Kongres otwiera liturgia, która jest właściwym środowiskiem śpiewu gregoriańskiego. Każdego dnia kongresowego były odprawiane Msze św., podobnie jak w inauguracyjnej: po łacinie w rycie posoborowym. Celebransi (ks. Mariusz Białkowski, ks. Jan Velbacky, o. Stephan Concordia OSB) wykonywali swoje partie śpiewem; liturgiom towarzyszyły zaproszone zespoły: *Choral-schola des Instituts für Kirchenmusik und Orgel der Kunstuniversität Graz* pod dykcją Franza Karla Prassla, *Mulierum Schola Gregoriana CLAMAVERT* pod dykcją Michała Sławeckiego oraz podczas Mszy św. kończącej Kongres śpiewali wszyscy uczestnicy pod dykcją ks. Alphonsa Kurrisa. Godnym zwrócenia uwagi była obecność ks. bp Stefana Cichego przewodniczącego Komisji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski, który podczas Mszy św. sprawowanej 1 czerwca w kościele pw. św. Antoniego Padewskiego w Poznaniu, zwracając się do uczestników kongresu, wyraził żal z braku śpiewu gregoriańskiego w liturgii.

W trakcie Kongresu były także odprawione nieszpory ze święta Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, którym przewodniczył ks. Rastislav Adamko, natomiast śpiew ludu animowała wyżej wspomniana schola z Grazu pod kierownictwem F.K. Prassla.

Drugi rodzaj spotkań kongresowych stanowiły godzinne wykłady zaproszonych gości. Pierwszym był wykład inauguracyjny prof. J.B. Göschla nakreślający tematykę oraz zakres prac kongresu: „Jedność w wielości: podstawy interpretacji śpiewu gregoriańskiego” Tego samego dnia (31 maja) referaty wygłosili: prof. Nino Albarosa *Menzuralizm wobec rytmu gregoriańskiego*, który podając argumentacje semiologiczne, ukazał niebezpieczeństwa niestyłowego wykonawstwa niektórych formuł gregoriańskich, oraz prof. Daniel Saulnier *Fundamenty paleograficzne redakcji melodii w Antyfonarzu Rzymskim*. W środę 1 czerwca prof. Heinrich Rum-

phorst w 30-minutowej prezentacji przedstawił główne założenia prac nad wydaniem *Graduale Novum*, po czym wygłosił wykład *Relacja pomiędzy notacjami sanktgalleńską a metzeńską*, udowadniając tożsamość tekstu literackiego oraz przebiegu melodyczno-rytmicznego pomiędzy dwoma wielkimi rodzinami adiaSTEMATYCZNYMI. Popołudniowy wykład natomiast, „*Musica enchiriadis*” a praktyka wykonawcza śpiewu gregoriańskiego ks. prof. Roberta Bernagiewicza, wyłonił melodyczne struktury kwintowe tradycji galijskiej w reperaturze gregoriańskiej. Następnego dnia prof. F.K. Prassl w wystąpieniu *Rękopisy sanktgalleńskie jako manifestacja praktyki wykonawczej* przekonywał o spójności retoryczno-muzycznej adiaSTEMATYCZNEJ notacji tradycji sanktgalleńskiej. W piątek 3 czerwca ks. prof. Albero Turco w wykładzie *Neuma i modus* przedstawił kryteria doboru neumy w relacji do struktury modalnej utworu. Natomiast w popołudniowym bloku „Wolne wykłady” zaprezentowali swoje 15-minutowe referaty uprzednio zakwalifikowani kandydaci: dr Dirk van Betteray *Kult św. Benedykta w klasztorze w St. Gallen*, mgr Agnieszka Mycka *Różne podejścia interpretacyjne jako narzędzia zbudowania spójnej interpretacji dla amatorskiej scholi gregoriańskiej na przykładzie antyfony „Domine, ne longe facias”*, ks. dr Mariusz Białkowski *Gradacja rytmiczna w śpiewie gregoriańskim* oraz Federico Bardazzi *Propozycja rekonstrukcji XIII-wiecznej mszy florenckiej ku czci św. Zenobiusza*.

Zywym zainteresowaniem wśród uczestników Kongresu cieszyły się spotkania „bardziej praktyczne”. Aktywnymi były codzienne 75-minutowe próby śpiewu; uczestnicy byli podzieleni na cztery grupy, do których przychodzili zmieniający się dyrygenci: Giovanni Conti, A. Kurris, H. Rumphorst, Alexander M. Schweitzer. Celem tych zajęć było przygotowanie repertuaru na liturgie.

Ciekawym były trzy 90-minutowe „Przesłuchania nagrań”, polegające na publicznym odtworzeniu anonimowych nagrań wykonań utworów, które potem były omawiane w dyskusji panelowej przez: F.K. Prassla, G. Contiego, Juana Carlosa Asensio, br. Gregora Baumhoffa OSB, s. Marię Dolores Aguirre i F. Bardazziego. Do tych zajęć materiał muzyczny nadeszło 14 różnych europejskich zespołów. Podczas spotkań zostało przesłuchanych 6 różnych stylistycznie utworów w interpretacji różnych zespołów gregoriańskich. Po przedstawieniu opinii wyznaczonych uczestników stołu dyskusyjnego głos zabierali także słuchacze z sali. Spotkanie to nie miało charakteru konkursowego wyłonienia najlepszego wykonania, a chodziło o pokazanie różnych interpretacji jednego utworu, zachowujących ten sam styl wykonawczy.

Kolejnym spotkaniem „praktycznym” były trzy 90-minutowe publiczne próby *Exercitium publicum*. Do każdej z prób zostali zaproszeni schola oraz dwóch dyrygentów: *Scholą Cantorum Cassoviensis* dyrygowali Bruna Caruso i Christoph Hönerlage, scholą gregoriańską *Canticum cordium* — Vilma Adrija Cepaite i ks. Jan Velbacky, natomiast próbę ze *Scholą Gregoriana Vilnensis* przeprowadzili A.M. Schweitzer oraz Eugene Liven d’ Abelardo. Każdy z trzech różnych zespołów

(męski, żeński oraz mieszany) śpiewał wcześniej przygotowany utwór po 20 min. z jednym dyrygentem, potem następowała dyskusja nad metodą pracy z zespołami śpiewu gregoriańskiego.

Ostatnim rodzajem spotkań kongresowych były koncerty, na które zostały specjalnie zaproszone trzy zespoły, które *nota bene* zostały założone i prowadzone przez trzech wielkich uczniów o. Eugene'a Cardine'a: A. Kurrisa, N. Albarosę i J.B. Göschla. We wtorkowy wieczór w kościele pw. Wszystkich Świętych holenderska męska *Schola Maastricht* pod dyrekcją Hansa Heykersa zaprezentowała program *Dedicatio Ecclesiae – Cantus universae*. 2 czerwca w kościele pw. Matki Boskiej Bolesnej odbył się koncert włoskiego zespołu żeńskiego *Media Aetatis Sodalitium*, który poprowadził N. Albarosa. Podczas koncertu schola przedstawiła repertuar zatytułowany *Dum clamarem*, po nim natomiast odbyła się wzruszająca ceremonia nadania Honorowego Prezesa włoskiej sekcji AISCGre prof. N. Albarosie. Ostatni koncert miał miejsce w piątek 3 czerwca w kościele pw. św. Marcina. Wystąpiła męska *Schola Gregoriana Monacensis* poprowadzona przez J.B. Göschla prezentując program *Mysterium salutis. Mortem Christi recolimus eiusque resurrectionem profitemur*.

W czwartkowe popołudnie dla wielu obcokrajowców atrakcją była wycieczka turystyczna po Poznaniu, ukazująca początki państwowości oraz chrześcijaństwa naszego kraju. Podczas Kongresu dla członków Międzynarodowego Stowarzyszenia Studiów Śpiewu Gregoriańskiego odbyły się dwa zebrania: sekcji narodowych (niemieckojęzycznej, włoskiej oraz polskiej) oraz Walne Zebranie Stowarzyszenia, które dało okazję wysłuchania działalności wszystkich sekcji za ostatnie 4 lata.

Każdy dzień obrad miał swojego moderatora, który czuwał nad poprawną realizacją programu dnia oraz prowadził dyskusje uczestników sali. Wykłady były wygłaszane w czterech językach (polskim, włoskim, niemieckim lub angielskim), a dla każdego były dostępne wydrukowane kopie tłumaczeń w językach kongresowych. Natomiast pozostałe spotkania kongresowe były tłumaczone na żywo w trzech językach: polskim, niemieckim oraz włoskim. Zasadą jest, że każda z sekcji narodowych AISCGre w ramach swojego czasopisma w formie artykułów publikuje wykłady wygłoszone na kongresie. W polskim roczniku „*Studia Gregoriańskie IV — 2011*” ukazały się już wykłady trzech autorów: A. Turco, N. Albarosy oraz J.B. Göschla.

Na wszystkie liturgie oraz koncerty wstęp był wolny, dlatego poznaniacy wypełniali świątynie. Natomiast uczestnictwo w pozostałych spotkaniach kongresowych na terenie Centrum Kongresowym Poznań umożliwiały identyfikatory, na których z kolei nalepiony tygodniowy bilet komunikacji miejskiej ułatwiał przemieszczanie się. W pakiecie uczestnik otrzymał także *LIBELLUS CONGRESSUS qui de cantu gregoriano posnaniae anno MMXI peragitur*, który na 170 stronach zawierał wszystkie konieczne materiały do właściwego uczestnictwa w Kongresie. Szczegółowy program przebiegu spotkania oraz wszelkie informacje znajdują się na stronie www.aiscgre.pl.

W kongresie wzięło udział ok. 300 uczestników, głównie z Europy (Niemcy, Włochy, Holandia, Francja, Hiszpania, Norwegia, Litwa, Łotwa, Słowacja, Ukraina, Węgry, Austria i Polska), ale także ze Stanów Zjednoczonych oraz Japonii. Zostało zaproszonych 8 europejskich zespołów śpiewu gregoriańskiego oraz 25 osób prowadzących spotkania dyrygentów i wykładowców. Organizacją Kongresu zajął się zarząd Sekcji Polskiej AISCGre, której prace koordynował Prezes. Kongres objęły patronatem lokalne media: radia oraz prasa. Pomimo licznych próśb zabrakło zainteresowania wśród krajowych stacji radiowych czy telewizyjnych, które, wydawałoby się, winny śledzić tak ważne wydarzenie kulturalne dla naszego kraju.

Obrady Kongresu dotyczyły problematyki podstawowych zasad interpretacji śpiewu gregoriańskiego. Wyrażało się to w wykładach, podejmując zarówno kwestie teoretyczne rozumienia chorału, jak i na płaszczyźnie praktycznej, np. próby śpiewu, które jasno precyzowały styl wykonawczy śpiewu gregoriańskiego. Z kolei „wielość” ukazały np. „Przesłuchania nagrań” oraz owoce pracy nad realizacją postulatu Konstytucji o liturgii Soboru Watykańskiego II dotyczącym przygotowania bardziej krytycznego wydania ksiąg śpiewu gregoriańskiego (nr 117). Podczas Kongresu miała miejsce, wspomniana wyżej, prezentacja wydanego na początku bieżącego roku pierwszego tomu *Graduale Novum*, które jest owocem 35 lat pracy grupy restytucyjnej AISCGre. Została także udostępniona praca prof. Alberta Turca *Liber gradualis*. Są to dwie propozycje odnowionych melodii gregoriańskich, notabene bardzo spójne, świadczące o „jedności w wielości” Wszyscy wyrazili nadzieję, że staną się przyczyną do ogłoszenia drugiego oficjalnego wydania *Graduale Romanum*.

In paucis: „IX Międzynarodowy Kongres Śpiewu Gregoriańskiego AISCGre” był ważnym wydarzeniem w życiu Stowarzyszenia oraz polskiej aktywności gregoriańskiej. Wszystko po to, aby uzmysłowić sobie, jak cennym narzędziem posługuje się Kościół w muzycznej medytacji obecności Boga oraz jak ta niezwykła forma sztuki może otwierać ludzi na głębszą rzeczywistość, wzbogacając ich codzienność.

Ks. Mariusz Białkowski